

POLITICKÉ INSTITUTY

Poslaneckou sněmovnu čeká projednání novely zákona o sdružování v politických stranách a hnutích (424/1991, Sb.) a zároveň změnového zákona volebních zákonů. Hlavním cílem vládou předložených změn je zpřísnění kontroly nad financováním politických stran a volebních kampaní. Součástí novely je však také možnost vzniku tzv. politických institutů, na jejichž provoz by strany zastoupené v Poslanecké sněmovně mohly získat příspěvek ze státního rozpočtu. Vzorem pro politické instituty byly podobné organizace fungující v dalších evropských státech. Forma těchto organizací v zahraničí je však různá, proto se aktuální číslo 14deníku některým příkladům ze zahraničí věnuje.

Návrh na zavedení tzv. politických institutů je součástí novely zákona č. 424/1991, Sb. o sdružování v politických stranách a politických hnutích (sněmovní tisk 569). Podle ní by strana či hnutí mohly „založit nebo být členem jednoho politického institutu“, jehož „hlavním předmětem činnosti je výzkumná, publikační, vzdělávací nebo kulturní činnost v oblasti

- a) rozvoje demokracie, právního státu, pluralismu a ochrany základních lidských práv,
- b) rozvoje občanské společnosti a společenské soudržnosti,
- c) podpory aktivní účasti občanů na veřejném životě,
- d) zlepšení kvality politické kultury a veřejné diskuse, nebo
- e) přispívání k mezinárodnímu porozumění a spolupráci.“ (§ 17, odst. 4)

Strana nebo hnutí by měly nárok na příspěvek na podporu činnosti politického institutu, pokud by alespoň ve dvou z posledních tří po sobě jdoucích volebních období Poslanecké sněmovny, včetně toho probíhajícího, byl za stranu nebo hnutí zvolen alespoň jeden poslanec. Roční příspěvek by pak měl činit 10 % z celkové výše státního příspěvku na činnost politické strany či hnutí. Tato část příspěvku by byla určena pouze k hrazení výdajů na činnost politického institutu (§ 20).

ZAHRANIČNÍ VZOR

Podle navrhovatelů zákona mají politické instituty přispět k posílení role politického stranictví ve společnosti, a tím i k celkové stabilitě politického systému. Odvolávají se přitom na existenci obdobných organizací ve vyspělých evropských demokraciích.

V evropských státech existují stovky organizací, které jsou nejčastěji označovány jako politické nadace (*foundations*), ale také jako instituty, akademie apod. Evropská síť politických nadací (ENoP), jejímž členem je také CEVRO – Liberálně-konzervativní akademie, sdružuje 69 organizací z 25 evropských zemí a z 6 evropských rodin zastoupených v Evropském parlamentu. Jsou mezi nimi organizace typu velkých německých politických nadací, financované převážně z veřejných zdrojů, zaměstnávající stovky zaměstnanců po celém světě. Na druhé straně v některých státech fungují politické instituty na dobrovolnické bázi a jedná se o velmi malé organizace. Napříč Evropou se liší konkrétní účel politických nadací, jejich vztah ke státu i politickým stranám. Zákonem zakotvené politické nadace blízké politickým stranám ve skutečnosti existují jen v několika zemích.

V následujícím textu představíme několik příkladů ze zemí, kde jsou politické nadace blízké politickým stranám definovány zákonem. Pozornost bude věnována jejich účelu, aktivitám, financování a případně dalším specifikům.

NĚMECKO

Německé nadace (*Stiftungen*) jsou asi nejznámějším a pro mnohé modelovým příkladem stranických politických nadací. Nadace však na rozdíl od české navrhované právní úpravy nejsou zřizovány politickými stranami. Jsou na nich naopak nezávislé a v zákoně např. existují omezení pro obsazování orgánů nadací členy politických stran.

Nadace mají reprezentovat politický **pluralismus** a jejich cílem je **osvěta** k účasti na politice. Za tímto účelem pořádají vzdělávací programy, veřejné debaty, vykonávají i vědeckou činnost, a to jak s dopadem v Německu, tak ve světě. Německé politické nadace sehrály významnou roli v etablování politických institucí i ve střední a východní Evropě po pádu komunistických režimů.

Nadace jsou financovány z velké většiny z veřejných zdrojů, a to prostřednictvím příspěvku od státu na činnost politických nadací a dále grantů na základě projektů. Prostředky určené politickým nadacím z německého spolkového rozpočtu jsou rozdělovány podle klíče dohodnutého mezi samotnými nadacemi.

RAKOUSKO

Instituce politických stranických akademií (*Akademien*) vznikla v Rakousku v 70. letech a je zakotvena ve speciálním zákoně. Účelem akademií je politické vzdělávání a zlepšování debaty o politických, ekonomických, právních a společenských otázkách jak na národní, tak mezinárodní úrovni. Při pohledu na aktivity akademií je patrné **zaměření především na trénink dovedností pro politiku**, a to jak široké veřejnosti, tak politických funkcionářů. Mezi další aktivity patří pořádání veřejných diskusí na politická témata a publikační činnost.

Rakouské akademie jsou ve srovnání s Německem více propojeny s příslušnými politickými stranami. Co se týče finančního příspěvku od státu, dostávají jednak příspěvek v jednotné výši pro všechny a jednak příspěvek odvíjející se od zastoupení dané strany v národní radě.

NIZOZEMÍ

V Nizozemí mohou politické strany zakládat politické výzkumné instituty, jejichž účelem je tedy primárně **politický výzkum**. Politický institut může založit každá strana. Nárok na základní příspěvek na institut má každá strana splňující podmínky pro přidělení příspěvku na činnost. Ten se odvíjí od počtu členů. Strany zastoupené v parlamentu pak mají nárok na další příspěvek na institut ve výši odvíjející se od volebního zisku.

ŠVÉDSKO

Švédské politické nadace jsou financovány převážně ze Švédské agentury pro mezinárodní rozvoj (SIDA) v rámci prostředků na podporu demokracie vázané na politické strany. Z toho je patrné, že účelem švédských nadací z pohledu státu jsou především **mezinárodní výměna zkušeností a podpora demokracie v rozvojových zemích**. Nadace pořádají akce také pro švédské publikum – konference pro širokou veřejnost či školení straníků, většinou k tématům rozvojové a mezinárodní spolupráce.

PŘÍKLADY DALŠÍ PRAXE

Čtyři uvedené příklady měly demonstrovat zejména různé cíle existence stranických politických nadací v zemích, kde jsou tyto instituce již etablované a fungují dobře. V dalších zemích stát zřizuje politické nadace, jejichž účelem je šíření a podpora demokracie ve světě a jsou nadstranické.

Ve Velké Británii byla založena Westminsterská nadace pro demokracii (WFD), která podporuje mezinárodní výměnu zkušeností a projekty na podporu na stranické bázi, avšak zastřešuje všechny britské politické strany. V Dánsku v roce 2010 vznikl také nadstranický Dánský institut pro strany a demokracii (DIPD). V Nizozemí vedle stranických výzkumných institutů existuje Nizozemský institut pro pluralitní demokracii (NIMD).

Argumenty PRO politické instituty

- Stabilita financování
- Podpora činnosti politických stran (např. zlepšení expertního zázemí či politické vzdělávání členů)
- Podpora politické kultury
- Podpora politické angažovanosti

Argumenty PROTI politickým institutům

- Nebezpečí zneužití k financování volebních kampaní
- Nebezpečí skrytého financování politických stran k jiným než zamýšleným účelům
- Funkce politické osvěty ve společnosti již vykonávají jiné organizace
- Podpora také extremistických stran zastoupených v parlamentu

KRITIKA

Nejčastější kritikou, se kterou se politické nadace navázané na strany a financované ze státního rozpočtu setkávají, je netransparentnost financování a netransparentnost vztahu k politickým stranám a činností stran. Protože nadace čerpají prostředky z veřejných zdrojů, měly by podléhat stejně přísné kontrole financí jako např. politické strany. V případě volebních kampaní nelze někdy snadno odlišit, zda činnost dané nadace je součástí kampaně či nikoli. S touto kritikou se potýká např. fungování nadací v Maďarsku či Španělsku.

Dalším argumentem proti financování stranických institutů ze státního rozpočtu je fakt, že nárok na příspěvek mohou získat i extremistické strany zastoupené v parlamentu, které s šířením myšlenek demokracie a podporou politického systému založeného na soutěži politických stran mají pramálo společného.

